

JANUSZ MARIAŃSKI, *Desekularyzacja we współczesnym świecie – mit czy rzeczywistość?* Płock: Płocki Instytut Wydawniczy 2020, ss. 166.

DOI: <https://doi.org/10.18290/rped22141.10>

Od czasu pojawienia się na rynku wydawniczym pierwszej publikacji autorstwa Janusza Mariańskiego, poświęconej procesom sekularyzacji i desekularyzacji, upłynęło 17 lat. W tym czasie Autor wielokrotnie podejmował w swoich rozważaniach naukowych te kwestie. Znalazły one swoje miejsce w następujących jego publikacjach: *Między sekularyzacją i ewangelizacją. Wartości prorodzinne w świadomości młodzieży szkół średnich* (Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2003); *Religia w społeczeństwie ponowoczesnym. Studium socjologiczne* (Oficyna Naukowa, Warszawa 2010); *Sekularyzacja, desekularyzacja, nowa duchowość. Studium socjologiczne* (Zakład Wydawniczy NOMOS, Kraków 2013); *Megatrendy religijne w społeczeństwach ponowoczesnych. Studium socjologiczne* (Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016); *Secularization and Desecularization in the Post-Secular Society* („Przegląd Religioznawczy – The Religious Studies Review” 2017, nr 4, s. 5-21). Należy jednak zauważyć, że od tego czasu temat ten, mimo że obecny w dyskursie naukowym i społecznym, nie doczekał się publikacji, która syntetycznie ujęłaby przebieg tego procesu w Polsce i Europie Zachodniej, jak również starała się odpowiedzieć na pytanie, jak się on będzie rozwijał i jakie przyniesie następstwa?

Książka *Desekularyzacja we współczesnym świecie – mit czy rzeczywistość?*, autorstwa Janusza Mariańskiego, ukazuje się w niezwykle trudnym, ale i interesującym poznawczo czasie. Epidemia Covid 19, której doświadczają społeczeństwa na całym świecie, niezależnie od stopnia swojego rozwoju i zasobności budżetów państwa, w zadziwiający sposób zmusza do zatrzymania i „wyhamowania”. Co ciekawe, stawia jednostkę, która tak zachłysnęła się swoją wolnością, wobec przyjęcia reguł i zasad ograniczających tę wolność, ale pozwalających zachować zdrowie, a często życie. W tym kontekście ostatnie miesiące to dla bardzo wielu osób na całym świecie czas obserwacji siebie i podróży „w głąb siebie”. To czas poszukiwań, rozważań nad własnym życiem, jego tempem, priorytetami, to również czas zmian.

Właśnie w okresie epidemii, naznaczonym ożywioną dyskusją nad tym, co i jak zmieniają te szczególne okoliczności w życiu społecznym i religijnym ludzi, ukazuje się praca, która podejmuje problematykę nie gospodarczą, nie polityczną, ale duchową. Sfera duchowa staje się bowiem – jak wskazują doświadczenia wielu osób z okresu izolacji nie tylko od grupy, ale często od rodziny i najbliższych osób – gwarantem dobrostanu psychofizycznego. Jakże prawdziwie brzmią w tym czasie słowa Autora książki, który stwierdza „Nowoczesny świat, pełen niepowodzeń, stwarza szansę dla nowego uwiarygodnienia się religii. Udana, zrealizowana nowoczesność nie potrzebowałaby w takim zakresie odniesień do religii” (s. 10). Świat, w którym żyjemy, nie jest idealny, a jak pokazała epidemia Covid 19, człowiek nie sprawuje w nim kontroli nad wszystkim.

W swojej pracy Janusz Mariański z dużą wrażliwością i przenikliwością obserwuje rzeczywistość społeczną, dostrzega jej zmienność i docieka przyczyn zmian, które w ostatnich dekadach penetrują przestrzeń relacji człowieka z *sacrum*. Właśnie w tym kontekście stawia wiele inspirujących pytań: między innymi czy Europa, zwłaszcza Zachodnia, jest rzeczywiście zsekularyzowana, a paradygmat sekularyzacji jest jedynym kluczem, który interpretuje i wyjaśnia dokonujące się zmiany w religijności (sekularyzacja jako europejski przypadek)? Czy socjologowie nie dostrzegają także procesów powrotu religii w jej nowych formach i kształtach (procesy desekularyzacji) oraz zahamowania gwałtownych procesów sekularyzacyjnych? I wreszcie czy teza o powrocie religii, powrocie *sacrum*, rewitalizacji religijności jest jedynie swoistym mitem i faktem medialnym, a zarazem pocieszeniem dla przeciwników sekularyzacji?

Swoje rozważania prowadzi Autor z perspektywy europejskiej, nie brak w nich jednak odniesień także do zmian globalnych. Szczególny przypadek Europy Zachodniej, jak pisze w swej pracy Mariański, staje się perspektywą, której podporządkowana jest konstrukcja książki. Praca składa się z trzech części dedykowanych wzajemnie uzupełniającym się zagadnieniom.

W części pierwszej *Sekularyzacja we współczesnym świecie* Autor dokonuje pewnych uściśleń terminologicznych i omawia rozwój i przebieg procesu sekularyzacji. Bardzo sprawnie prowadzi czytelnika przez kolejne etapy tego procesu. Zajmuje się przejawami sekularyzacji w Europie Zachodniej, wskazując na szczególnie intensywny przebieg tego procesu właśnie na tym obszarze.

W drugiej części monografii *Desekularyzacja – opis pojęcia i zjawiska*, Janusz Mariański przybliży czytelnikowi „współczesny kształt religii”, który jest pełen opozycji i niespójności. Zaznacza zarazem, że w tej chwili w badaniach nad religią nie chodzi o kwestionowanie zjawiska sekularyzacji, ale

o to, że sama sekularyzacja nie wyjaśnia wszystkich przemian w religijności współczesnych społeczeństw. Ukazując pojęcie i proces desekularyzacji, Autor zachowuje trzeźwy osąd obserwowanych zmian i podkreśla, że „Desekularyzacja, zwłaszcza w Europie, nie oznacza jeszcze jakiejś silnej rewitalizacji religijności”. Jak stwierdza w dalszej części, teoria sekularyzacji, która od wielu dekad była kluczowym pojęciem tłumaczącym stan duchowy mieszkańców Europy, obecnie nie jest jedyną wykładnią zachodzących w religijności zmian.

Trzecia część książki *Przejawy desekularyzacji we współczesnym świecie* koncentruje się na symptomach desekularyzacji głównie w demokratycznych i pluralistycznych społeczeństwach Europy Zachodniej. Jak podkreśla Autor, przyjęcie takiej perspektywy wynika z odmienności Kościołów chrześcijańskich w Europie Zachodniej w stosunku do Kościołów w Afryce czy Ameryce Południowej lub Stanach Zjednoczonych. Mariański zauważa, że zmiany w religijności i budowaniu więzi z Kościołem w warunkach ponowoczesności są wielokierunkowe, a ich rozmiar i siła są różne nie tylko w poszczególnych krajach czy regionach, ale w skali całego świata. Zdaniem Autora trudno jest mówić o jednym modelu sekularyzacji, zwłaszcza w skali całego świata.

Złożoność procesu sekularyzacji łączy się – według Autora – ze zjawiskiem desekularyzacji, które socjologowie obserwują od początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Mariański podkreśla, że z większą ostrożnością mówi się w ostatnich latach o zaniku czy upadku religii, zwłaszcza w krajach pozaeuropejskich, a zauważa się odnowę religijności, powrót *sacrum*. Autor zgadza się ze stawianą przez wielu socjologów tezą, że we współczesnym świecie procesy sekularyzacji, jak i desekularyzacji współlistnieją ze sobą i stanowią etapy tego samego dynamicznego procesu przekształceń religii. Wielu badaczy, jak podkreśla Mariański, mówi o postsekularnych społeczeństwach i wskazuje, że religia nie umiera, ale adaptuje się do wymogów nowoczesności i przybiera różne formy.

Książka Janusza Mariańskiego to lektura, którą powinien przeczytać nie tylko socjolog, ale również każdy, kto próbuje zrozumieć przemiany religijności zachodzące w skali Europy i świata.

Dr hab. Monika Adamczyk
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
e-mail: monika.adamczyk@kul.pl